

Snežana PEJOVIĆ

**ZBORNİK RADOVA „CRKVENI ARHIVI I BIBLIOTEKE.
MEĐUNARODNA ISKUSTVA U ZAŠTITI, VALORIZACIJI,
OBRADI I PREZENTACIJI KULTURNOG BLAGA
KOJE SE ČUVA U OVIM INSTITUCIJAMA”,
KOTOR 2004**

Zapažajući brojna neriješena pitanja u Crnoj Gori kada je riječ o zaštiti arhivskog i bibliotečkog materijala koje je u posjedu crkava, nevladina organizacija *Centar za njegovanje i prezentaciju dokumentarnog nasljeđa Kotora «Notar»*,¹ u okviru svojih programskih aktivnosti, u aprilu 2002. godine pokrenula je jednu korisnu inicijativu. Prvobitna zamisao «Notara» bila je da se organizuje neko predavanje ili susret koji bi okupio sve one čija je briga crkveno dokumentarno blago iz Crne Gore, kao i drugih evropskih i balkanskih država, kako bi se tom prilikom razmijenila iskustva o načinu organizovanja arhivske i bibliotečke djelatnosti unutar crkve i dotične države i uopšte o odnosu države i crkve po pitanju sprovođenja brige oko arhivskog i bibliotečkog materijala. Tako je 17. i 18. aprila 2002. godine u Kotoru organizovana konferencija, koja je nosila naziv «**Crkveni arhivi i biblioteke. Međunarodna iskustva u zaštiti, valorizaciji, obradi i prezentaciji kulturnog blaga koje se čuva u ovim institucijama**». Uz «Notara» organizator Konferencije je i Sekcija za crkvene arhive i arhive vjerskih zajednica u Međunarodnom arhivskom savjetu (u daljem tekstu ICA/SKR), najvećoj asocijaciji arhivista u svijetu ².

Skup ovakve vrste po prvi put je održan u Crnoj Gori. Zahvaljujući, između ostalog, koncepciji konferencije, potom prisustvu stručnjaka iz

¹ Više informacija na Internet adresi: (www.cdknotar.cg.yu).

² Sekcija za crkvene arhive i arhive vjerskih zajednica (SKR) formirana je unutar Međunarodnog arhivskog savjeta. O Međunarodnom arhivskom savjetu i sekcijama koje unutar njega djeluju vidi WEB stranicu na adresi: www.ica.org. Takođe, u rubrici «News» vidjeti o Zborniku radova.

nekoliko evropskih zemalja i država iz regiona, kao i suorganizaciji ICA/SKR, «Notar» je uspio da za učešće konferenciju animira predstavnike crkava sve tri konfesije u Crnoj Gori, kao i kulturne poslenike iz više državnih institucija. Na Konferenciji je izloženo 9 referata i 15 koreferata učesnika iz Njemačke, Holandije, Mađarske, Austrije, Albanije, Hrvatske i Crne Gore. Iz opravdanih razloga pred sam početak Konferencije, izostali su predstavnici iz Italije i Slovenije, dok se na poziv za učešće, na žalost, nije niko odazvao iz Srbije i Makedonije.

Kako je prema mišljenju prisutnih koji su učestvovali ili pratili rad Konferencije, ocijenjeno da su se na skupu čuli dragocjeni podaci vezano za djelatnost crkvenih arhiva i biblioteka, da je ona podstakla pažnju i dobila podršku predstavnika nadležnih državnih organa i crkava u Crnoj Gori, kao i medija, odlučeno je da se sav materijal štampa u vidu Zbornik radova koji bi ilustrovao u potpunosti tok Konferencije.

Realizaciju poslova na Zborniku, Sekcija za crkvene arhive i arhive vjerskih zajednica u potpunosti je povjerila organizaciji «Notar», postavivši joj određene uslove vezano za koncepciju, izgled, štampu i jezik publikacije. Bio je to za ovu malu organizaciju veliki stručni izazov, ali istovremeno i velika odgovornost, posebno kada se uzme u obzir da je suizdavač publikacije ICA/SKR, što je diktiralo da se zadovolje vrlo visoki međunarodni standardi u izdavaštvu.

Rad na pripremi prilično obimnog i zahtijevnog izdanja podrazumjevaao je da se dopune i prošire svi radovi koji su usmeno izloženi na skupu, da se oni do određenog roka dostave Redakciji, potom da se prevedu sa stranih jezika i na strane jezike, da se sve to kvalitetno složi i dizajnira i sl. Veliki napor malobrojnog članstva «Notara» uloženi je da se pronađu i prikupe sredstva za štampanje, pa je pomenuta publikacija završena tek u julu 2004. godine, tačnije više od dvije godine od održavanja Konferencije.

Publikacija je urađena u formatu 24x17 cm, štampana je na kunst-druk hartiji u tvrdom povezu, sa koricama u boji. Broji ukupno 470 stranica (440 str. teksta i 30 stranica slikovnih priloga, reprodukcije najstarijih i najznačajnijih primjeraka sačuvanog arhivskog i bibliotečkog materijala iz bogatog kulturnog nasljeđa crkvenih institucija u Crnoj Gori i Kotoru). Svaki rad je dat u cjelosti na dva jezika: na našem i na engleskom, a rezimea su na njemačkom jeziku. Slike dokumenata, izbor od pretežno najstarijih i najvrednijih arhivalija i knjiga iz crnogorskih crkava, štampane su u boji. U čitavoj publikaciji postoje ukrasne margine sa dijelovima iz liturgijskih tekstova u latiničnom, ćirilčkom ili arapskom pismu, usklađene sa jezikom i pismom rada oko kojeg su postavljene.

Uz knjigu, kao prilog, priređen je CD-ROM sa raznim pratećim materijalom sa ovog skupa koji nije mogao biti objavljen u štampanom obliku.

Zbornik radova je štampan u tiražu od 500 primjeraka u Štampariji «Obod» na Cetinju.

Urednici su *dr Helmut Baier* i *Snežana Pejović*, dok uređivački odbor čine: *Dr Walter Schulz*, “Johannes a Lasco Library”, Emden, Njemačka, *prof. dr Reimer Witt*, Landesarchiv Schleswig-Holstein, Njemačka, *Jan C. M. van Haastrecht*, Netherlands Reformed Church, Utreht, Holandija, *protojerej stavrofor Momčilo Krivokapić*, Srpska pravoslavna crkva Kotor, *Don Anton Belan*, Biskupski arhiv Kotor, *Bajro Agović*, Islamska zajednica Crne Gore, Podgorica, *mr Stevan Kordić*, Fakultet za pomorstvo u Kotoru, *Jelena Antović*, Državni arhiv Crne Gore – Istorijski arhiv Kotor, *Ruža Danilović*, Biblioteka Fakulteta za pomorstvo u Kotoru, *Joško Katelan*, DA CG – Istorijski arhiv Kotor, *Borivoj Jovanović*, DA CG – Istorijski arhiv Kotor.

Prevode su radili *Joško Katelan*, *Snežana Pejović* i *Mladen Prandel*. Tehnički urednici su *mr Stevan Kordić* i *don Srećko Majić*, dok su dizajn, slaganje teksta, kompjutersku pripremu obavili *Gracija Radović* i *mr Stevan Kordić*, koji je i autor CD-ROM-a.

U Predgovoru Zbornika, *dr Helmut Bajer* i *Snežana Pejović* ukratko objašnjavaju ciljeve Konferencije o crkvenim arhivima i bibliotekama, zašto se ona organizovala u Kotoru, kao i neke detalje u vezi sa radom na pripremi i štampanju publikacije. Potom je dat Program Konferencije, po kome slijede tekstovi radova objavljenih u Zborniku.

Pozdravni govori predsjednice «Notara», *Snežane Pejović*, potom predsjednika ICA/SKR, *dr Helmuta Bajera* i direktora Državnog arhiva Crne Gore, *Rajka Kalezića*, koji su saopšteni na svečanom otvaranju Konferencije, uvode čitaoce detaljnije u čitav ovaj projekat i u isto vrijeme naglašavaju značaj inicijative jednog profesionalnog, nevladinog udruženja koje je animiralo i okupilo na zajedničkom i važnom zadatku predstavnike međunarodne zajednice i predstavnike državnih i crkvenih institucija iz Crne Gore. Zatim slijedi pet referata i sedam koreferata kako je bilo predviđeno Programom Konferencije za prvi dan ovog skupa.

Dr Helmut Bajer u svom referatu **«Medunarodna aktivnost crkvenih arhiva: Sekcija crkvenih arhiva i arhiva vjerskih zajednica u Medunarodnom arhivskom savjetu»** upoznaje nas što se pod okriljem organizovane brige u međunarodnim arhivskim krugovima radi na zaštiti, valorizaciji i obradi arhivske građe raznih crkava i vjeroispovijesti na svim kontinentima.

Dr Mihael Difenbaher je u svom radu pod nazivom **«Izbjegavanje oštećenja na arhivskoj građi»**, detaljno predstavio savremene metode fizičke i tehnološke zaštite arhivske građe po najnovijim standardima koji su usvojeni i primjenjuju se u svijetu.

Potom je uslijedio referat iz oblasti bibliotekarstva predstavnice iz Mađarske, Agneš Bereč, pod nazivom «**Savremeni razvoj crkvenih biblioteka u Mađarskoj**», u kojem nas autorka upoznaje kakvo je ustrojstvo nacionalnih i crkvenih biblioteka u zemlji koja je prošla tranziciju i koje su to izazovi i kakva je stvarnost u primjeni savremenih metoda razvoja. Na primjeru značajne protestanske biblioteke «Radaj», Bereč je prikazala digitalni katalog koji je urađen za muzejski dio ove kolekcije.

U vrlo slikovitoj prezentaciji u *Power Point*-u, prof. dr. Rejmer Vit u svom radu «**Standardi za arhivske zgrade**», koja se u verziji na našem i engleskom jeziku nalazi na CD-ROM-u ove publikacije, upoznao nas je sa svim detaljima koji su propisani i usvojeni na međunarodnom planu u vezi sa arhitektonskim rješenjima za zgrade čija je namjena smještaj arhivske građe, naglašavajući važnu ulogu arhivista da odrede i opišu zahtjeve i potrebe arhivske službe počev od samog izbora lokacije za pojedine vrste arhiva, pa do rasporeda i opreme prostora unutar objekta.

Predstavnik Holandije, Jan C. M. van Haštreht u referatu «**Od trajne vrijednosti. Arhivski upravnik za svaku lokalnu kongregaciju**» ilustrovao je kakav je odnos države i crkava u njegovoj zemlji po pitanju brige oko crkvene arhivske i bibliotečke građe, gdje svaka kongregacija potpisuje ugovor sa Vladom o pohrani arhivskog materijala starijeg od 25 godina u nacionalni arhiv. Čitav postupak zaštite i preuzimanja građe u Holandiji prikazan je kroz dvadesetominutni dokumentarni film koji je takođe uvršten kao prateći materijal ovog referata na priloženom CD-ROM-u.

Koreferat «**Biskupijski arhivi u Austriji. Radna zajednica biskupijskih arhivista Austrije**» dr. Johanes Ebnera iz Austrije, iscrpno govori o svim biskupijskim arhivima u Austriji, arhivskim fondovima i zbirkama koje oni čuvaju, kao i o načinu povezivanja i udruživanja ovih crkvenih arhiva i njihovom djelovanju i uticaju kroz profesionalnu asocijaciju.

«**Briga za crkvene arhive u Zagrebačkoj nadbiskupiji**» je tema o kojoj je govorio u svom koreferatu Stjepan Razum iz Hrvatske, koji je ukazao na dobru spregu Hrvatskog državnog arhiva i Zagrebačke nadbiskupije, koja je uspostavljena prije 90 godina, još u vrijeme Austro-Ugarske monarhije, i traje do danas. Prema tom ugovoru središnji arhiv Biskupije i biblioteka smješteni su u nacionalnom arhivu Hrvatske i o njima brinu dvojica arhivista i jedan arhivski tehničar koje finansira država.

«**Anagrafi i crkveni ljetopisi. Istorijsko-etnografski izvori Arhiva Mitropolije crnogorsko-primorske**» je tema koreferata monaha Pavla Kondića u kojem nam ukazuje na ovo vrijedno nasljeđe koje se vjekovima stvaralo u manastirima na tlu Crne Gore i koje je, uprkos nedaćama, u znatnoj mjeri sačuvano kao dragocjeni izvor za nauku.

Don Anton Belan je u svom radu «**Biskupski arhiv Kotor**» prikazao najstariji crkveni arhiv na prostoru današnje Crne Gore, koji čuva građu od 1434. godine u kontinuitetu do današnjih dana, ukazujući na njegov veliki značaj, ne samo za Crnu Goru, već i širi region i na, uprkos tome, odsustvo brige države oko njegovog smještaja i zaštite.

«**Arhiv i Biblioteka Srpske pravoslavne crkve Kotor**» je koreferat koji je izložio protojerej stavrofor Momčilo Krivokapić. On je dao kratak istorijat crkvene organizacije pravoslavnog življa u prošlosti na području Boke kotorske, koja je djelovala izdvojeno od Mitropolije na Cetinju. Potom kazuje o arhivskim fondovima koji su se sačuvali, kao i o vrijednom knjižnom fundusu, ali uz opasku o nedostatku adekvatne podrške od strane države da se ovaj materijal zaštititi, obradi i na pravi način stavi javnosti na uvid.

«**Osnovna informacija o stanju arhivske građe u posjedu islamske zajednice u Crnoj Gori**» je naziv koreferata Bajra Agovića iz Podgorice, koji je u svojstvu sekretara Mešihata islamske zajednice u Crnoj Gori iscrpno dao prikaz što je sačuvano od dokumentarnog nasljeđa islamske populacije koja je na ovim prostorima prisutna od 1497. godine.

Posebno je interesantan koreferat dr Šabana Sinanija i dr Eduarda Zalošnje iz Albanije pod nazivom «**Albanski kodeksi**», s obzirom da je za naučnu javnost van granica ove države do nedavno u potpunosti bilo nepoznato kulturno nasljeđe koje je sačuvano na tlu Albanije. Autori ukazuju da albanski kodeksi, koji su sačuvani i slijede u nizu punih 13 vijekova (od 6. do 18. vijeka), predstavljaju kulturno blago svjetskog značaja posebno kada je u pitanju razvoj istorije stare biblijske, liturgijske i hagigografske literature.

Dalje u Zborniku slijede 4 referata i 8 koreferata koji su saopšteni drugog dana Konferencije.

Dr Eržebet Horvat iz Mađarske u svom radu «**Finansijski odnos između mađarskih državnih i crkvenih arhiva**» prikazuje kakav je odnos između crkve i države u reformisanoj Mađarskoj ilustrujući to kroz čitav niz usvojenih zakonskih i podzakonskih akata, sa posebnim naglaskom na finansijsku dimenziju pomenutog odnosa.

Zatim, dr Helmut Bajer u radu «**Arhivsko zakonodavstvo i zaštita podataka u crkvenim arhivima Njemačke**» govori o načinu organizacije crkava u Njemačkoj i njihovoj realaciji sa državom kroz zakonsku regulativu. Kao prilog njegovom saopštenju štampana su tri crkvena zakona i to «Zakon o zaštiti i korišćenju crkvenih dokumenata» Evangelističke crkve u Njemačkoj, potom «Pravila za zaštitu i korišćenje arhivske građe Katoličke crkve» i «Zakon o arhivskoj djelatnosti za Evangelističko-luteransku crkvu u Bavarskoj».

Posebno je interesantan referat **«Fondacija Johannes a Lasko biblioteke u Emdenu»** dr Valtera Šulca, koji baca potpuno novu svjetlost na mogućnosti kako jedna crkvena biblioteka sa vrijednom kolekcijom može da postane kulturno središte, ne samo za grad Emden, već za region, pa čak i čitavu državu Njemačku i da pritom ostvaruje zamašan prihod koji joj omogućava stručni razvoj, zaštitu i obradu materijala na najsavremeniji način.

«Arhivi i Evropska unija» je rad dr Bajera i tu je pokazano koliki značaj se pridaje arhivima u uređenju novih međudržavnih odnosa unutar Evropske unije. Hronološki autor govori o propisima koji se donose na nivou Unije, a odnose se na organizaciju, status, kategorizaciju i sl. arhiva. Kao prilog data je «Preporuka o evropskoj politici o pristupu arhivima», donesena 2000. godine od strane Odbora ministara pod odredbama Statuta Savjeta Evrope.

Koreferat Jasmine Rastoder iz Bara **«Arhiv Barske nadbiskupije»** opširno kazuje o istorijatu ove crkvene institucije koja se pominje još 599. godine. Autorka, međutim, zaključuje da uprkos trajanju, značaju i uticaju koji je ova institucija imala, na žalost do danas je sačuvan samo manji dio arhivskog materijala, dok se značajni dio građe nalazi u raznim arhivima širom Evrope.

U poetski nadahnutom radu pod nazivom **«Teleološki profil knjižnice i arhiva Franjevačkog samostana sv. Klare u Kotoru»**, padre Vito Smoljan nam ukazuje formiranje i sadržaj jedne crkvene biblioteke koja je «začeta (je) ustanovom zajedničkog redovničkog i vjerničkog života koji se, ponavljam, zasniva na misalu, lekcionaru, s pjevnim gradualom, antifonarom, psalterijem ili njegovim skraćenim i modificiranim brevijarom, tj. časoslovom. To je prva nezaobilazna jezgra svake samostanske knjižnice koja raste i razvija se raznorodnim žiluminacijama' preko skolastičkih *summae* do savremenih enciklopedija. Ne fali ni beletristike...»

Jelena Antović u koreferatu **«Fondovi i zbirke crkvenih arhiva i biblioteka u Crnoj Gori»** predstavila je što je do sada od strane države Crne Gore i državnih kulturnih institucija urađeno na evidentiranju i zaštiti crkvenog dokumentarnog nasljeđa. Kao prilog njenom radu objavljen je «Pregled fondova i zbirki crkvenih arhiva i biblioteka u Crnoj Gori» koji urađen od strane Državnog arhiva Crne Gore 2001. godine za publikaciju «Arhivski fondovi i zbirke u Republici Crnoj Gori».

«Manuskripti u biblioteci Franjevačkog samostana sv. Klare u Kotoru» je rad mr Stevana Kordića i Snežane Pejović koji su prikazali projekat «Notara» vezano za obradu i prezentaciju zbirke arhivalija koja im je 1999. godine stavljena na uvid od strane tadašnjeg gvardijana Samostana. Autori posebno naglašavaju kako je od značaja planirani i

djelimično obavljeni posao na digitalizaciji ovog vrlo vrijednog i starog crkvenog fundusa kojim se vrši njegova zaštita, a istovremeno se omogućava i olakšava pristup u naučne svrhe.

«**O konzervaciji i restauraciji bibliotečkog fonda u Franjevačkoj i Biskupijskoj biblioteci u Kotoru**» govorila je Marija Saulačić. Kao viši konzervator u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture – Kotor, Saulačić upoznaje čitaoce sa dosadašnjim aktivnostima ove institucije na zaštiti crkvenog bibliotečkog fonda, posebno u godinama nakon što je Zavod osnovan.

U svom koreferatu «**Doprinos crkvenih lica formiranju i bogaćenju bibliotečkih fondova u Kotoru i okolini**» Ruža Danilović detaljno prikazuje kako je tokom stoljeća na ovom području nastajao i sačuvao se vrijedan knjižni fond upravo djelovanjem crkvenih lica i u okviru samostana i manastira, potom kako se on umnožavao u skriptorijima, ko su bili prvi bibliofili i sl.

O vrijednoj riznici Manastira Savine piše Nevenka Mitrović u svom koreferatu «**Biblioteka Manastira Savine, Herceg-Novi**». Autorka nas ukratko upoznaje sa istorijatom ove crkvene institucije, potom o bogatom fondu rukopisnih i štampanih knjiga, kao i o inicijativi Gradske biblioteke i čitaonice Herceg-Novi prije nekoliko godina da se izvrši stručna obarada dijela Savinske biblioteke. Tako je zahvaljujući angažmanu osoblja Gradske biblioteke u toku osmomjesečnog rada biblioteka sređena uz primjenu važećih međunarodnih standarada za obradu knjižnog fonda. Nakon nekoliko godina je urađena i automatizacija postojećih kataloga, pa je ova vrijedna crkvena biblioteka stavljenja na raspolaganju naučnoj javnosti.

Kako se crkveno dokumentarno nasljeđe može sačuvati kroz izdavačku djelatnost pokazao je u svom radu «**Djelatnost izdavačke kuće Gospa od Škrpjela i arhivski i bibliotečki izvori**» don Srećko Majić iz Perasta. Programska aktivnost ove crkvene izdavačke kuće je da spasi od propadanja i zaborava kako rukopisnu ostavštinu, tako i rijetka i stara bibliotečka izdanja dajući im novo, savremeno ruho i čineći ih tako dostupnim širokoj čitalačkoj publici.

U Zborniku je štampan vrlo opširan i detaljan *Zapisnik o radu Konferencije*, koji je do tančina rekonstruisan na osnovu audio snimka ovog skupa. Posebno treba skrenuti pažnju na one dijelove Zapisnika koji obuhvataju komentare autora tokom njihovih izlaganja i koji su dopuna pisanom tekstu u publikaciji. Potom slijede *Zaključci Konferencije*, pa *Etički kodeks* arhivista koji je usvojen od strane Generalne skupštine na XII zasjedanju u Pekingu 6. septembra 1996. godine, kao i *Popis autora referata i koreferata*, tj. svih učesnika sa njihovim adresama.

Takođe, urađen je i *Indeks ličnih imena*, kao i *Indeks geografskih imena*, kako bi se omogućilo lakše snalaženje u publikaciji.

O pratećem CD-ROM-u Zbornika «Church Archives & Libraries»

Prateći CD-ROM zbornika «Church Archives & Libraries» je sastavni i nedjeljivi dio ove publikacije. Njime je obuhvaćen onaj materijal koji nije mogao biti objavljen u tradicionalnoj formi, tj. štampanom obliku, ali sadrži i čitavu štampanu publikaciju. CD-ROM ima pet tematskih cjelina.

1. *Publikacija u PDF formatu* je, kao što i samo ime upućuje, elektronska verzija Zbornika u *Adobe PDF (Portable Document Format)* formatu. Ova verzija zbornika nudi sve prednosti koje PDF elektronski format podrazumjeva. Za same čitaoce svakako će najinteresantnija biti mogućnost elektronskog pretraživanja teksta. Fotografije i ilustracije u elektronskoj verziji zbornika su date u rezoluciji 150 DPI.

2. *Prof. dr Rajmer Vit – Standardi za arhivske zgrade*, predstavlja dio pratećeg CD-ROM-a koji sadrži prezenataciju rada *dr Rajmera Vita*. Prezentacija je pripremljena u Microsoft Power Point programu i može se pregledati u dvije jezičke varijante (srpsko-hrvatski i engleski jezik), dok je rezime na njemačkom šampan u okviru publikacije.

3. *Jan M. C. Haštreht – Od trajne vrijednosti*, je 22-minutni dokumentarni film studenata teologije i Odjeljenja za medije Teološkog univerziteta Holandije u Amsterdamu o radu crkvenih arhiva u Holandiji. Ovaj video-zapis je bio prikazan na Konferenciji nakon usmenog izlaganja g. Haštrehta. Na CD-ROM-u zapis je pohranjen u MPEG formatu, u rezoluciji 352×288 pixel-a.

4. *Televizijski prilozi i video-zapisi (VHS) sa Konferencije*, sadrži 5 video zapisa koji su napravljeni tokom Konferencije. Prva tri video zapisa ilustruju rad same Konferencije. Prvi video zapis u trajanju od 3:27 minuta prikazuje segmente sa svečanog otvaranje Konferencije. Drugi video zapis u trajanju od 1:37 minuta prikazuje isječke iz rada Konferencije tokom prvog dana, i konačno treći video zapis u trajanju 4:17 minuta prikazuje dijelove iz rada Konferencije tokom drugog dana. Sva tri snimka su napravljena amaterskom VHS kamerom, pa su zbog toga nešto slabijeg kvaliteta. četvrti video zapis, dužine 4:28 minuta, sadrži intervju Radio Televizije Crne Gore sa prof. dr Helmutom Bajerom, koji je prikazan 20. aprila 2002. godine. Peti video zapis predstavlja dio emisije o kulturi Radio Televizije Crne Gore, pod nazivom “*Art magazin*”, o radu Konferencije. Ovaj zapis je dug 5:49 minuta. Svih pet video zapisa su na CD-ROM-u pohranjeni u MPEG formatu, u rezoluciji 352×288 pixel-a.

5. *Prezentacija NIP "Gospa od Škrpjela", Perast*, donosi pregled publikovanih izdanja izdavačke kuće NIP "Gospa od Škrpjela" iz Perasta, koju vodi *don Srećko Majić*. Svaka izdata knjiga je predstavljena sa osnovnim informacijama: naslov, autor, godina izdanja, format, mjesto štampe, ilustracije itd. Takođe, prezentacija sadrži fotografiju naslovne strane knjige, a ponekad i fotografije unutrašnjih stranica knjige.

CD-ROM je realizovan u *Adobe Image Ready v7.0* programu i automatski se startuje po njegovom unosu u CD-ROM čitač. Ne zahtjeva posebne plug-in komponente za svoj rad. Naslovi i prateći tekstovi na njemu su urađeni dvojezično na srpsko-hrvatskom i engleskom jeziku.³

Zainteresovani mogu da nabave primjerak ovog zbornika kod izdavača, organizacije «Notar», na telefon +381 69 056 342, ili na e-mail adresu: pejsib@cg.yu .

³ Mr Stevan Kordić je autor CD-ROM- i ovaj prikaz sa stručnim tehničkim karakteristikama je dio njegovog izlaganja na promociji Zbornika u Kotoru 21. januara 2005.